

## KOMMUNIKATIVLIK KÓNLIKPELER HÁM TÁSIR KÓRSETIW

**Kdirbaeva Kamshat Maxsetovna**

*Baslawısh tálim fakulteti 1- kurs studenti*

**Annotaciya:** *Bul maqalada kommunikativlik kónlikpeler hám olardıń insanlar arasında qarım-qatnastaǵı ornı, sociallıq tásir kórsetiwdegi áhmiyeti tallanadı. Sonday-aq, nátiyjeli qarım-qatnas júrgiziw usılları, verbal hám nonverbal bayanlawlar, sociallıq-psixologiyalıq procesler kontekstinde qarım-qatnastıń túrli formaları úyreniledi. Búgingi globallasıw dáwirinde tásirsheń baylanıs jasaw - tek ǵana professional tabıs emes, al jámiyetlik turmısta belsene qatnasıw ushın da áhmiyetli faktor esaplanadı. Maqala kommunikativ strategiyalar, tásir kórsetiw usılları hám mádeniy kontekstte sóylesiwdiń ózine tán ózgesheliklerin ilimiy tiykarda sáwlelendiredi.*

**Gilt so'zler:** *kommunikativlik kónlikpeler, baylanıs, tásir kórsetiw, sociallıq psixologiya, nonverbal baylanıs, kommunikaciya strategiyaları, mádeniyatlar aralıq baylanıs.*

### KIRISIW

XXI ásir - bul málimleme hám kommunikaciya ásiri. İnsanlar turmısınıń derlik barlıq tarawları tikkeley yamasa tikkeley emes baylanısqa baylanısh.

Zamanagóy jámiyette tabısh jumıs alıp barıw, kásiplik ósiw hám sociallıq qatnasıqlardı nátiyjeli basqarıw ushın kommunikativlik kónlikpelerdiń joqarı dárejede rawajlangan bolıwı talap etiledi. Kommunikaciya - bul ápiwayı informaciya almasıwı emes, al sanalı túrde óz ara tásir kórsetiw, túsiniw hám túsindiriw procesi. İnsan óz pikirlerin tek sóz arqalı emes, al dene háreketi, mimika, intonaciya sıyaqlı nonverbal qurallar arqalı da bildiredi. Sol sebepli qarım-qatnasta tek sóylew yamasa esitiw emes, al túsiniw, empatiya kórsetiw, qarım-qatnas mádeniyatına ámel etiw de áhmiyetli orın tutadı.

Sóylesiw arqalı adamlar tek informaciya almasıp qoymastan, al óz ara tásir etedi - pikirler, kózqaraslar hám is-háreketlerge baǵdarlawǵa háreket etedi. Bul process "tásir kórsetiw" dep ataladı. Tásir kórsetiw kommunikaciyanıń áhmiyetli quram bóleklerinen biri bolıp, psixologiyalıq, sociallıq hám mádeniy faktorlar menen tıǵız baylanısh.

Máselen, reklama, siyasiy sózler, pedagogikalıq baylanıs yamasa kúndelikli sáwbetlerde de tásir ótkeriw elementleri bar. Bul procestiń nátiyjeli bolıwı bolsa insannıń kommunikativ kompetenciyası dárejesine baylanısh.

Bul maqalada kommunikativ kónlikpelerdiń mánisi, olardı qalıplestiriw hám rawajlandırıw jolları, sonday-aq, túrli kontekstlerde qanday etip nátiyjeli tásir kórsetiw múmkin ekenligi haqqında ilimiy talqılaw beriledi.

Kommunikativ kónlikpeler: túsiniw hám túrleri.

Kommunikativ kónlikpeler - bul insannıń basqalar menen qarım-qatnasqa kirisiw, informaciya jetkeriw, esitiw, túsiniw hám óz pikirini anıq bayanlaw qábiiletlerinen ibarat bolǵan quramalı psixologiyalıq process. Bul kónlikpeler tuwma bolıwı múmkin, biraq olardı ómir dawamında úyreniw hám rawajlandırıw múmkin bolǵan sociallıq-psixologiyalıq kompetenciya qatarına kirgiziw durıs boladı.

Kommunikativ kónlikpeler tómendegi tiykarǵı túrlerge bólinedi:

- Verbal kommunikaciya - sóylew arqalı baylanıw (awızeki hám jazba sóylew).
- Noverbal kommunikaciya - dene háreketi, mimika, ım-isharalar, dawıs tembri, intonaciya hám basqalar arqalı sóylesiw.

- Aktiv tıńlaw-sóylesiwshige itibarlı bolıw, ol aytıp atırǵan pikirdi túsiniw, sorawlar arqalı anıqlastırıw hám empatiya kórsetiw.

- Abıroylı sóylew (jetkere alatuǵın sóylew) - auditoriyanı isendire alatuǵın, logikalıq hám emocionallıq jaqtan tásirshen pikir bayanı.

- Óz ara baylanıs ornatiw kónlikpeleri - sálemlesiw, tanıstırıw, sóylesiwdi baslaw hám tamamlaw, sóylesiw dawamında doslıq qatnasıqların saqlap qalıw.

Rawajlangan kommunikativlik kónlikpelerge iye bolǵan shaxs, túrli kontekstlerde óz pikirini anıq hám túsiniwli jetkere aladı, qarama-qarsılıqlı jaǵdaylardı konstruktivlik sheshedi, basqalar menen nátiyjeli birge islesedi.

Tásir kórsetiwdiń psixologiyalıq hám sociallıq tiykarları.

Tásir kórsetiw - bul adamlar sanasına, sezimlerine yamasa is-háreketlerine sanalı túrde belgili baǵdarda tásir kórsetiw procesi. Ol kommunikaciyanıń aktiv elementi bolıp, sociallıq kommunikaciya áhmiyetli rol oynaydı. Psixologiyalıq kózqarastan tásir kórsetiw tómendegi formalarda júzege shıǵadı:

- Isendiriw (persuasion) - logikalıq argumentler hám sezimiy shaqırıqlar arqalı qarama-qarsı táreptiń pikirini ózgertiw.

- Manipulyaciya - jasırın psixologiyalıq usıllar járdeminde shaxsqa bilmesten tásir kórsetiw.

- Motivaciya - basqa shaxstı háreketke iytermelew, ishki stimuldı oyatıw.

- Kórsetpe hám buyırıq tiykarındaǵı tásir - ádette, rásmiy orınlarda (armiya, jumıs ornı) qollanıladı.

Tásir kórsetiwde tómendegi faktorlar áhmiyetli:

- Sóylewdiń logikalıq hám anıq dúzilisi;

- Emocional kórsetiw hám isenimlilik;

- Sáwbetlesiwshi menen isenimli baylanıs ornatiw (rapport);

- Mádeniy kontekst hám sociallıq status.

Sonday-aq, tásir kórsetiwde etnos, jınıs, jas, bilim dárejesi sıyaqlı faktorlar da rol oynaydı. Máselen, bir mádeniyatta tuwrıdan-tuwrı kritikalaw normal jaǵday esaplanıwı múmkin bolsa, basqasında bul qopal yamasa orınsız dep qabıl etiledi.

Nátiyjeli kommunikaciya hám tásir kórsetiw strategiyaları.

Nátiyjeli kommunikaciya - bul tek ǵana maǵlıwmat almasıw emes, al onıń durıs túsiniliwin hám unamlı tásirge iye bolıwın támiyinleytuǵın quramalı strategiyalıq jumıs bolıp tabıladı. Tómente kommunikaciya da tabısqa erisiw ushın qollanılatuǵın tiykarǵı strategiyalar keltiriledi:

Aktiv tıńlaw texnikası - sóylesiwshini dıqqat penen tıńlaw, ol aytıp atırǵan nárseni anıqlastırıw, mimika hám im-isharalar menen xoshametlew.

"Men-xabar"dan paydalanıw - kritika emes, al óz sezimlerińiz hám zárúrliklerińizdi bayanlaw arqalı múnásibetti konstruktiv tárizde qalıplestiriw.

Empatiya hám isenim ortalıǵın jaratıw - basqanıń jaǵdayın túsiniwge háreket etiw, shın kewilden múnásibet bildiriw.

Feedback (baylanıs arqa tárepi) beriw - óz ara túsinisiwdi asırıw ushın turaqlı hám konstruktiv pikir-usınıs aytıw.

Ápiwayılıq hám anıqlıq - artıqsha quramalı sózlerden qashıw, anıq hám túsinikli tildi qollanıw.

Tásir kórsetiw strategiyalarında bolsa tómendegiler áhmiyetli:

Logos (logikalıq dáliller): statistikalar, faktlar, mısallar arqalı isenim oyatıw.

• Ethos (etika hám abıroy): shaxstıń isenimliliǵı, tájiriybesi hám ádep-ikramlılıq poziciyası arqalı tásir kórsetiw.

• Pathos (sezim): tıńlawshılardıń sezimlerine múráját etiw arqalı olarda qálegen múnásibetti oyatıw.

Zamanagóy kommunikaciya texnologiyaları, máselen, sociallıq tarmaqlar, ǵalaba xabar quralları da usı strategiyalardıń qollanıw maydanın keńeytpekte. Virtual baylanısta da tásir kórsetiw nátiyjeli usıllar menen ámelge asırıladı - bul bolsa sanlı kommunikativ sawathlıqtı talap etedi.

Juwmaq

Zamanagóy jámiyette hár bir insan ushın kommunikativlik kónlikpeler turmıshq zárúrlikke aylanıp barmaqta. Olar tek ǵana shaxslar arasındaqı qatnasıqlarda tabıshı bolıw emes, al sociallıq, kásiplik hám mádeniy tarawlarda da nátiyjeli jumıs alıp barıw ushın zárúr kompetenciya qatarına kiredi. Rawajlanıw procesinde tásir kórsetiw bolsa kommunikaciyanıń aktiv hám strategiyalıq táreplerin qurap, insannıń óz pikirini basqalarǵa jetkeriw, olardıń kózqarasları hám is-háreketlerine baǵdarlanǵan tásir ótkeriw imkaniyatın beredi.

Tallawlar sonı kórsetedi, nátiyjeli qarım-qatnas júrgiziw ushın insan tek ǵana sóylew mádeniyatına iye bolıwı emes, al belsene tıńlaw, empatiya, noverbal belgilerdi durıs túsiniw hám qollanıw, mádeniyatlararalıq ayırmashılıqlardı esapqa alıw sıyaqlı faktorlarǵa da itibar qaratıwı kerek. Tásir kórsetiw strategiyalarınıń logikalıq, emocional hám ádep-ikramlılıq tiykarlarda qurılıwı bolsa baylanıstı támiyinleydi.

Juwmaqlap aytqanda, kommunikativlik kónlikpeler hám tásir kórsetiw óneri hár bir shaxstıń jeke hám sociallıq rawajlanıwında áhmiyetli orın tutadı. Olardı rawajlandırıw arqalı tek ǵana nátiyjeli qarım-qatnasqa erisiw emes, al

kelispewshiliklerdi sheshiw, jámiyetlerde jetekshilik etiw hám ulıwma sociallıq tatıwlıqqa úles qosıw múmkin. Sol sebepli, bilimlendiriw hám tárbiya sistemasında, kásiplik rawajlanıw baǵdarlarında kommunikativ kompetenciylardı qalıplestiriwge ayrıqsha itibar qaratıw lazım.

#### **PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR:**

1. Sh. Farhodovich Baxtiyorov “Kommunikativ qobiliyat va pedagogik ta’sir ko’rsatish” maqalası.
2. Egamnazarov Murod Yusupovich “Shaxsga yo’naltirilgan o’qitish texnologiyalari orqali talabalarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish tizimi” Jizzax-2023.
3. Heath, C., & Heath, D. (2007). Made to Stick: Why Some Ideas Survive and Others Die. Random House.